

Onderzoek in de masteropleiding kunsteducatie: een stand van zaken

Marike Hoekstra en Talita Groenendijk

Sinds tien jaar kent Nederland de hbo-master kunsteducatie, bestemd voor professionals in kunsteducatie. Onderzoek heeft in deze opleiding een belangrijke plaats. Wat levert een scholing in onderzoeksvaardigheden op voor de kunsteducatieve praktijk? En is er sprake van een eigen onderzoekstraditie in kunsteducatie? Over onder meer deze vragen spraken Marike Hoekstra en Talita Groenendijk met enkele studieleders van de masteropleidingen.

Tien jaar geleden gingen in Nederland de eerste hbo-masteropleidingen kunsteducatie van start. De in 2002 ingevoerde bachelor-masterstructuur in het hoger onderwijs bood de mogelijkheid om de beroepspraktijk van kunstvakdocenten te verdiepen en te vernieuwen. Maria Wüst, studie-leider van de master kunsteducatie aan de Amsterdamse Hogeschool voor de Kunsten, zei destijds over de noodzaak van de nieuwe masteropleiding: 'Zowel in het binnen- als in het buitenschoolse veld is de kunsteducatie enorm in ontwikkeling. De diversiteit van de beroepsterreinen legt een zware druk op de bacheloropleidingen. Deze kunnen daarom niet diep ingaan op alle aspecten. Veel (oud)studenten hebben behoefte aan een doorstroom- of terugkeermogelijkheid om hun expertise meer toe te spitsen op het door hen gekozen terrein. Dat is één kant. Anderzijds zie je nieuwe functies ontstaan die het docentschap overstijgen, bijvoorbeeld op het gebied van onderwijsontwikkeling en coördinatie. Dat vraagt extra vaardigheden en kennis en daar is een bacheloropleiding niet voor ingericht, een master wel.' (Heijnen, 2006).

Op dit moment bieden zeven verschillende instellingen verspreid over Nederland een tweejarige master kunsteducatie in deeltijd aan. De opleidingen zijn interdisciplinair. Omdat bachelors met een docentenopleiding al volledig bevoegd zijn voor het gehele onderwijswerkveld, leidt de master niet op tot een extra lesbevoegdheid, maar leidt hij kunstvakeducatoren op die vanuit visievorming en onderzoek de praktijk kunnen vernieuwen. De opleidingen hebben de eindtermen gezamenlijk vastgesteld, in een set van 'exit qualifications' voor de verschillende competenties van de afgestudeerden.

Een belangrijk onderdeel van de opleiding is onderzoek. Een afgestudeerde aan de master kunsteducatie kan op een methodologisch verantwoorde wijze praktijkgericht onderzoek doen en de resultaten ervan rapporteren, kritisch evalueren en communiceren, aldus het competentieprofiel. Het belang van onderzoek wordt weerspiegeld in het curriculum en onderstreept door het afstudeeronderzoek.

Maar wat levert dat op, voor de student, voor de opleiding en voor de kunsteducatieve praktijk en het onderzoek zelf? De vraag is of er zoiets bestaat als typisch hbo-master-kunsteducatieonderzoek. Op welke onderzoekstradities borduren de opleidingen voort en wat is het doel van het onderwijs in onderzoeksvaardigheden? Waar liggen de mogelijkheden, maar ook: welke beperkingen ondervinden studieleders? Over deze vragen ging een vertegenwoordiging van studieleders van de zeven masteropleidingen – Gudrun Beckmann (NHL Hogeschool Leeuwarden & Hanzehogeschool Groningen), Maria Wüst (Amsterdamse Hogeschool voor de Kunsten, AHK), Ingrid Commandeur (Piet Zwart Instituut/Willem de Kooning Academie, PZI/WdKA), Marin Rutgers (Hogeschool voor de Kunsten Utrecht, HKU) en Maeve O'Brien Braun (coördinator ArtEZ hogeschool voor de kunsten) – met elkaar in gesprek om zo een beeld te schetsen van de stand van zaken van

het onderzoek binnen de masters kunsteducatie. Het gesprek verliep aan de hand van drie stellingen.¹

Stelling 1: Er bestaat niet zoiets als typisch master-kunsteducatie-onderzoek

Relatie met de praktijk

Typierend aan hbo-masteronderzoek is volgens de studieleiders de directe relatie met de praktijk en het kunstvakonderwijs. De verbinding met de kunsten en met educatie in alle kunstdisciplines heeft betekenis voor de verschillende vormen van onderzoek die worden beoefend.

Omdat deze masteropleidingen zich richten op professionals in het werkveld, kan onderzoek een vehikel zijn om de eigen praktijk of professionaliteit door kennis te verbeteren. Vanuit praktijk ontstaat nieuwe theorie, vanuit theorie bekijk je de praktijk. Onderzoek voegt ook iets toe aan die praktijk en kan zo het kunstonderwijs vernieuwen.

Het onderwijs in onderzoeksvaardigheden blijken de diverse masteropleidingen verschillend in te richten. In meer of mindere mate zijn onderdelen van het curriculum met elkaar geïntegreerd en worden verschillende eindproducten verplicht gesteld (zie ook tabel 1).

Bij de AHK zijn onderzoeken en ontwerpen twee onderscheiden modules in het studieprogramma en het uitvoeren van een educatief project is hier wéér een ander vak. Waar bovendien de AHK duidelijk onderscheid maakt tussen soorten onderzoek – literatuuronderzoek, empirisch onderzoek en een klein artistiek onderzoek naar interdisciplinaire processen – integreert het PZI/WdKA onderzoek en project in één afstudeerproject. Daarbinnen is de relatie tussen theorie en praktijk evenredig. Het ontwerpen van onderwijs en het onderzoeken vergelijkt Ingrid Commandeur met het ontwerpen van een gebouw: 'Bij het ontwerpen van een gebouw onderzoek je wat de randvoorwaarden zijn, wat de theoretische achtergrond is en wat voor andere gebouwen er zijn. Theorie en praktijk hangen met elkaar samen.' Het afstudeerproject gaat om het daadwerkelijk ontwerpen van kunstonderwijs zoals een educatief museumprogramma of een nieuwe digitale tool. Aan het project gaat theoretisch onderzoek vooraf, waarin de student onderzoekt welke factoren van belang zijn, wat het project toevoegt en hoe het praktische en het theoretische gedeelte met elkaar verbonden kunnen worden.

Ook ArtEZ combineert het onderzoek met het vernieuwen van de onderwijspraktijk. Hun afstudeeronderzoek gaat uit van een vraag uit de eigen praktijk van de student. Studenten blijken vaak iets geheel nieuws te willen

1 De studieleiders Renske de Groot (alliantie Fontys Hogeschool voor de Kunsten/ Hogeschool Zuyd) en Ben van der Sluis (Codarts) konden niet bij dit gesprek aanwezig zijn. Ingrid Commandeur (Piet Zwart Instituut/Willem de Kooning Academie Rotterdam) heeft het eerste gedeelte van het gesprek bijgewoond.

maken, maar daarvoor ontbreekt soms de tijd. Gedegen literatuur- en veldonderzoek zijn dan van groot belang, stelt Maeve O'Brien Braun: 'Als ze dat doen, dan zijn aanbevelingen voor een nieuw product voldoende.'

Kortom, waar de doelen en het proces van het onderzoek in de verschillende masteropleidingen grotendeels overeenkomen, kunnen de uitwerking in het programma en de vorm van het onderzoeksverslag per opleiding uiteenlopen. Kern is dat studenten leren om hun beroepspraktijk op verschillende manieren te onderzoeken. Gudrun Beckmann van de noordelijke hogescholen: 'De producten van de diverse opleidingen verschillen inderdaad en als ik namens Noord spreek, wij zijn nog zoekende daarin. Hoe groot moet het 'eindproduct' zijn? Aan welke eisen moet dat voldoen? Is innovatie voor de beroepspraktijk genoeg of moet het verder gaan?'

Relevantie gaat verder dan eigen onderwijs verbeteren

De plaats van het onderzoek in het curriculum hangt samen met verschillende opvattingen over het belang van het doen van onderzoek voor de student. Dat belang kan heel persoonlijk zijn, maar kan ook verder reiken. De relevantie van het onderzoek wordt door verschillende factoren bepaald.

In het eerste jaar laat de AHK studenten vrij in de onderwerpkeuze voor literatuuronderzoek en ligt relevantie vooral in de eigen praktijk. In het tweede jaar, als ze empirisch onderzoek gaan doen, werken ze binnen een centraal overkoepelend thema vanuit de opleiding en het lectoraat. Maria Wüst is benieuwd hoe de andere opleidingen met die relevantie omgaan: 'Hoe definiëer je de relevantie voor een student? Hoe particulier mag die zijn?'

Volgens Ingrid Commandeur wordt deze bepaald door de context: een student moet niet opnieuw het wiel gaan uitvinden. Door literatuuronderzoek kan de student zich op de hoogte stellen van het nieuwste onderzoek op zijn terrein. Hij moet laten zien op de hoogte te zijn van theorie en praktijk en na te kunnen denken over de vraag 'wat kan ik daaraan toevoegen?' Naast deze onderzoeksmatige houding blijft de persoonlijke relevantie echter ook belangrijk.

Maeve O'Brien Braun stelt dat het werkveld het uitgangspunt is, maar dat niet altijd duidelijk is hoe breed dat is: 'Onze studenten kennen het werkveld als geen ander en laten ons zien wat daar allemaal speelt. Wij hebben een rol als mentor in onderzoek en kritische reflectie. Vaak laat de student aan ons als opleiders de kaders van de relevantie zien.'

Het is de verantwoordelijkheid van de opleiding om die relevantie breder te trekken. Persoonlijke relevantie kan ook betekenen dat je zelf anders of beter lesgeeft, maar dat vinden de studieleiders als leerdoel voor de master te smal. Een student kan wel nieuw ckv-onderwijs willen ontwikkelen, maar kan beter eerst eens om zich heen kijken wat er elders allemaal al gaande is. De noordelijke hogescholen hebben daarvoor de module internationale oriëntatie ontwikkeld. Door letterlijk een dialoog aan te gaan met een vakcollega gaan studenten de relevantie van hun probleem breder zien dan de eigen school of het eigen werkterrein.

Relevantie is belangrijk, maar dat gaat niet vanzelf, daar moet je als opleiding soms aardig aan trekken. De opleidingen hebben hierin al bij de selectie van studenten een actieve rol. Zo probeert de HKU bij de toelating al zoveel mogelijk zicht te krijgen op wat studenten beweegt, vertelt Marin Rutgers: 'Voor het succesvol slagen van de studie binnen twee jaar is het belangrijk dat studenten al aan het begin in ieder geval vast wat ideeën hebben en kunnen aangeven wat voor hen relevant is.' De andere opleidingen beamen dat. Ingrid Commandeur: 'Het afbakenen van een onderwerp begint nu al halverwege het eerste jaar. Dat doen we, omdat we hebben gezien dat studenten die van zichzelf die focus hadden, veel succesvoller waren.'

Stelling 2: De master moet in zoveel mogelijk onderzoeks-tradities opleiden

Is er een typische methode voor onderzoek naar kunsteducatie? Borduren de opleidingen voort op kwalitatieve of empirische onderzoekstradities of omarmen ze ook andere methodes van onderzoek? Hierin blijken de opleidingen verschillende posities in te nemen. De verschillen laten zich kenschetsen als een continuüm tussen een heel duidelijke keuze voor methodologie en een open studentgestuurde aanpak. Daaraan liggen diverse overwegingen ten grondslag.

Kwalitatief onderzoek

Binnen de kwalitatieve traditie is heel veel mogelijk. 'Maar de vraag is of de studenten op de hoogte zijn van wat er allemaal kan binnen de verschillende onderzoeksbenaderingen', zegt Maeve O'Brien Braun: 'Bij ArtEZ focussen wij op professionalisering en innovatie: hoe verbeter je je eigen praktijk van binnenuit? Daarbij speelt zowel een theoretische als een empirische component mee. Onderzoek kan verschillende vormen hebben, maar er blijft altijd sprake van systematische *inquiry*. Hoe ver je de grenzen oprekt, tussen kunst maken, onderwijs vormgeven en onderzoek doen, dat is een vraag die zich altijd voordoet bij deze master.'

Arts based research

De opleiding Noord benut steeds meer vormen van arts based onderzoek. Deze leveren bijvoorbeeld tentoonstellingen op. 'Maar ook hierbij moet het onderzoek in de reflectie duidelijk zichtbaar blijven', vertelt Gudrun Beckmann. 'En die reflectie moet systematisch en navolgbaar zijn voor anderen, zowel experts als leken. Dat zijn twee belangrijke criteria.' Het resultaat van het onderzoek kan een kunstwerk zijn, maar moet ook een antwoord op een onderzoeksvraag hebben. En, zo voegen de andere studieleiders daaraan toe, die onderzoeksvraag moet in ieder geval relevant zijn voor het werkveld.

Ontwerponderzoek

Een duidelijke keuze voor één bepaald type onderzoek geeft veel meer mogelijkheden om studenten goed op te leiden, volgens Marin Rutgers: 'Dat is om te beginnen puur pragmatisch. Binnen een programma van 60 studiepunten is het onmogelijk om het hele spectrum aan onderzoekstradities de revue te laten passeren. Wij hebben daarom gekozen voor kwalitatief ontwerp-onderzoek.' Ontwerponderzoek bestaat naast een verslag van theoretisch en empirisch onderzoek altijd uit een praktischelement, een product: 'De studenten moeten bovendien onderzoeken of het product relevant is en wat er al bestaat op dat gebied. Ze zoeken literatuur en ze testen. Het gaat ons nooit om het ontwerp op zich. Een op zich goed ontwerp dat kaders mist, is niet voldoende. Doordat we minimaal twee testfasen verplicht stellen wordt empirisch onderzoek in het proces ingebed.'

Qua opzet komt dit overeen met het programma en de eisen van het PZI/WdKA, maar Ingrid Commandeur ziet qua onderzoeksmethodes wel een onderscheid: 'Wij kijken ook naar de ontwikkeling in de kunsten. Je bent *kunsteducator*. Onderwijswetenschappen zijn van oudsher sterk verbonden met empirisch onderzoek, maar aan het artistiek inhoudelijk gedeelte zitten ook bepaalde methodieken vast.' PZI/WdKA kiest niet bij voorbaat voor één methode: 'We willen het open laten, zonder dat alles mag. In onderzoekshandboeken worden steeds vaker ook *artistic research* en verwante methodes genoemd. We willen actief uitdragen dat er meer manieren zijn om onderzoek te doen, oriënteer je je daar als student op. Makkelijk is het niet maar vanwege de dubbele verbinding met kunst en onderwijs kan het niet anders.' Marin Rutgers voegt daaraan toe: 'Bij ons zit die keuzemogelijkheid in de opzet van het ontwerponderzoek. Ontwerponderzoek was bij de vorige accreditatieronde nog een relatief nieuw fenomeen en het was toen nog best lastig om de commissie te overtuigen. We gaan dat nu dan ook niet meteen weer veranderen. We willen wel ruimte maken voor artistieke methodes, maar op dit moment willen we eerst het ontwerponderzoek verder ontwikkelen.'

Keuzemogelijkheden

Ook binnen andere opleidingen speelt deze discussie. Gudrun Beckmann stelt dat de ruimere keuzemogelijkheden in Noord de opleiding ook kwetsbaar maken. 'Maar binnen het ckv-onderwijs moet een docent ook verschillende soorten onderzoek kunnen begeleiden. Daarom moet je heel hard zoeken naar de generieke waarde van onderzoek.' Het motto van Noord is daarbij: een stevige duidelijk geformuleerde kern en de rest vrijlaten. Lastig is dat de introductie van onderzoeksmethodes binnen de beschikbare tijd noodzakelijk beperkt is. Een student moet na zo'n introductie methodes weten waar hij uit kan kiezen. Goede begeleiding kan daarbij het verschil maken. Maeve O'Brien Braun: 'Narratief onderzoek is moeilijk. Het verantwoord van waarom je daarmee wilt werken is een onderdeel van jouw onderzoek: wat betekent narratief voor jouw praktijk en waarom wil je dit

soort onderzoek doen?' De meerwaarde voor het werkveld zit soms niet zozeer in het onderzoeksverslag, maar in de professionele ontwikkeling van de docent. O'Brien Braun: 'Je creëert ruimte voor een docent om anders te gaan handelen. Onderzoek doen is niet gelijk aan kunst maken. Verwant ja, gelijk nee. Je opent een hele wereld door dat onderzoekstraject, dat is mijn ervaring met onze studenten.'

Samenwerken met lectoraten

In Noord zijn verschillende lectoren bij de master betrokken. Zo kunnen studenten met zoveel mogelijk tradities kennismaken, zoals narratief onderzoek, ontwerponderzoek, participatief onderzoek, *arts based* onderzoek. 'We streven naar een gezamenlijke basiskennis rond onderzoeksmethodiek, vervolgens maakt de student een keuze voor een van de genoemde mogelijkheden,' zegt Gudrun Beckmann.

Het onderzoek binnen de master van de AHK is wel duidelijk verbonden met een bepaalde onderzoekstraditie, namelijk die van lector Folkert Haanstra. Masterstudenten worden opgeleid in kwalitatieve sociaalwetenschappelijke methoden. Dit schoolt niet zozeer hun handelen als docent, maar vooral het reflectieve vermogen binnen de eigen praktijk. Die handlingscomponent zit wel in het programmaonderdeel lesontwerpen, en in andere studieonderdelen verbinden de studenten de verschillende competenties met elkaar. Maria Wüst: 'Ik wil helemaal niet zeggen dat wij het beter of slechter doen, maar we werken nou eenmaal samen met deze lector, waar we trouwens heel gelukkig mee zijn, en we vinden het ook heel relevant om onderzoek te doen naar leren in kunsteducatie.' Omdat een onderwijskundige benadering niet zaligmakend is, heeft de AHK aanvullend ook een module artistiek onderzoek.

De AHK verschilt van de andere masters in haar thematische aanpak. Maria Wüst legt uit dat ze per studiejaar gezamenlijk werken aan een thema, waarvan de relevantie in samenspraak met de docentenopleidingen is bepaald, zoals beoordeling. Zo krijgen studenten in beperkte tijd de mogelijkheid echt iets van het ambacht van onderzoeker te leren. Aan die thema's werkt ook de kenniskring van docenten en soms ook oud-studenten. Dit leidt tot cumulatie van kennis en uitwisseling tussen onderzoekers.

Stelling 3: Onderzoek staat in dienst van de professionaliteit van de docent

Dan komen de studieleiders te spreken over ambities. Welke afgestudeerde hebben we eigenlijk voor ogen, vraagt Gudrun Beckman zich bijvoorbeeld af: Gaat de afgestudeerde echt verder met onderzoek, gaat hij met onderzoek echt scholen veranderen of gaat hij weer terug naar hetzelfde werk, maar met net iets meer in huis om onderzoek te doen?'

Opgemerkt wordt dat niet alle masterstudenten dezelfde ambitie met onderzoek hebben. Maeve O'Brien Braun: 'Ik leid docenten op. Maar wat betekent docent? In de kunsten, in de kunsteducatie? Binnen mijn masteropleiding ben ik daarover met ze in gesprek. We hebben een aantal alumni die verder willen en promotieonderzoek willen gaan doen. Zij hebben het plafond tussen hbo en universiteit doorbroken en brengen de praktijk binnen het wetenschappelijk onderwijs. En de alumni die teruggaan naar het onderwijs, zeggen vaak dat hun houding is veranderd in die zin, dat ze hun school meer beschouwen als een professionele plek. Ook de zzp'ers voelen zich professioneler. Over deze drie resultaten ben ik even tevreden. Ik zeg altijd: we zijn niet hier om kleine wetenschappers van jullie te maken, maar als je ambitie hebt in onderzoek: ja!'

'Wij zeggen dat we opleiden tot onderzoekende professionals in het kunsteducatieve veld', vult Marin Rutgers (HKU) aan. 'Alle componenten zitten erin, kunst en educatie en onderzoekend vermogen, maar een ondernemende houding vinden wij ook belangrijk. Dat zie je ook bij alumni. Sommige studenten maken een product waarmee ze de boer op kunnen, dan worden ze meegevraagd en het balletje gaat dan echt rollen. Een aantal studenten bedacht een spel dat nu gepubliceerd wordt.' Maar er zijn ook alumni die, weer terug op hun school, hun ambities niet kwijt kunnen. 'Sommige alumni merken dat ze, nadat ze door hun werkgever werden gestimuleerd om de master te doen, nu geen ruimte krijgen om binnen hun werk iets te doen met die toegenomen kennis en ervaring.'

Ook Maria Wüst (AHK) herkent dit: 'Dan komen ze terug in de praktijk met idealen en niemand zit dan op ze te wachten.' De opleidingen proberen daarop in te spelen, maar beschouwen dat toch meer als een kwestie van life-long-learning.

Empowerment door onderzoek

Wüst is het met Rutgers eens dat ze kunsteducatieve professionals opleiden. 'Maar onderzoek doen heeft ook heel erg te maken met de discussie over je vak. Door onderzoek leer je om die helder en zindelijk te voeren, dat horen wij ook terug van onze alumni. Na de opleiding realiseren ze zich dat ze meer zelfvertrouwen in hun functioneren als educator hebben.'

Ook Gudrun Beckmann ziet onderzoek vooral als een vehikel om andere dingen te leren: 'Tegenwicht geven, kritisch denken. Niet zozeer het eindresultaat is van belang, maar het proces van onderzoek doen. Empowerment van de docent kun je bereiken door het doen van onderzoek.'

Een eigen onderzoekstraditie voor kunsteducatie?

Het bouwen van een eigen onderzoekstraditie is een interessante uitdaging. Volgens Marin Rutgers zijn bachelors vaak niet bekend met onderzoekstradities op masterniveau en zijn docenten ook niet zo opgeleid: 'Het is goed om dit met elkaar af te stemmen en nader tot elkaar te komen. Aan de andere

kant vind ik het belangrijk om in huis een traditie te bouwen. In de bachelor de studenten al bekend maken met onderzoekstradities van de master. De eigen benadering moet versterkt worden.'

Sommige studieleders merken dat hun studenten zich niet herkennen in het onderzoek zoals gepresenteerd op de onderzoeksconferentie van het LKCA. Ze vinden dat het onderzoek van hun masters anders zou moeten zijn, innovatiever en kunstzinniger. Gudrun Beckmann: 'Als dit dé onderzoekstraditie is voor kunsteducatie, dan vind ik het te mager, dan mis ik iets. Ik heb hierop nog geen antwoord gevonden, maar ik vind dat wij als masters de opgave hebben om die traditie op te bouwen.' Zelf droomt ze van een meer hybride traditie zonder schotten tussen diverse onderzoeksaanpakken: 'Er moet in kunsteducatieonderzoek iets onderzocht kunnen worden dat onvoorspelbaar of nutteloos is. Onderzoek doen betekent dan aandacht geven aan wat onbenoembaar is en zo vorm vinden om het onzichtbare denk- en communiceerbaar te maken. Dat zou een soort kern moeten zijn, waarbij de rest tamelijk divers kan zijn: zintuiglijke reflectie, abstracte analyse, embodied cognition, dat kan er allemaal bij horen.'

De overige studieleders beamen dat het onderzoek in de hbo-kunstopleidingen nog heel erg in ontwikkeling is en nog niet echt een eigen traditie kent. Dat is een van de uitdagingen waar het hbo-masteronderzoek mee te maken heeft. Er zijn weinig docenten die al die verschillende vormen van onderzoek kunnen onderwijzen, begeleiden en beoordelen. De ontwikkeling van de bacheloropleidingen speelt tevens een rol. Tegelijkertijd met de masters is namelijk ook het praktijkonderzoek in de bachelors ontwikkeld, maar net als in de masters zijn er ook in de bachelors nog niet heel veel docenten die dat goed kunnen begeleiden en zijn de opvattingen niet altijd helder. De verschillen tussen vakdocenten in verschillende disciplines kunnen ook een struikelblok vormen voor het onderwijs in onderzoeksvaardigheden. De interdisciplinaire masters hebben te maken met grote verschillen tussen studenten en de studieleders zien het als hun taak om daarmee om te kunnen gaan. Ze wijzen op het belang van uitwisseling en dialoog in de *community of learners*. Maria Wüst wijst bovendien op de diversiteit in niveau en onderzoekservaring. 'Met al die obstakels hebben wij te maken, terwijl we allemaal werken met kleine multidisciplinaire deeltijdmasters en geen van alle doorstroomopleiding zijn.'

Tradities kunnen gestalte krijgen door docenten die een trap hoger staan dan de studenten. 'De promotieprojecten van onze docenten zijn gericht op onderwerpen binnen de kunsten en kunsteducatie', vertelt Wüst. 'We hebben iemand die gepromoveerd is op nieuwe media in de kunsteducatie en iemand die gepromoveerd is op *embodied teaching* in muziekeducatie. Het is heel erg belangrijk dat we die keten van onderzoeksniveaus in huis hebben. Artistiek onderzoek is daarbij ook van belang, omdat onze studenten vaak kunstenaars zijn met een dubbele praktijk. Zo houden we ook feeling met artistic research of arts based onderzoek.' Ze wijst erop dat het voor hbo-docenten

echter lastig is om te promoveren: er is weinig geld voor beschikbaar en er zijn weinig perspectieven. 'Er zijn heel veel grenzen die het niet eenvoudig maken om op eigen kracht te professionaliseren.'

Maeve O'Brien Braun ziet kansen in het gebied tussen kunst en onderwijs: 'De hybriditeit van het beroepenveld en de kunstdocent vind ik interessant. Mijn promotieonderzoek gaat daarover; sommige kunstdocenten leunen sterk op de educatie, anderen zitten meer in de kunsten. Dat continuüm tussen kunst en educatie, dat is mooi als studenten dat verenigen in die sterke kunsteducatieve identiteit. Wie ben je? Hoe sta je in praktijk? Hoe handel je?'

Wat er op dit moment aan de universiteiten gebeurt, zou in dat opzicht relevant kunnen zijn voor de ontwikkelingen in de masters. Ook bij bijvoorbeeld onderwijskunde wordt gewerkt aan het dichten van de kloof met de praktijk. Het onderwijskundig onderzoek heeft veel raakvlakken met dat in de masters, zoals de toenemende belangstelling voor ontwerponderzoek en het ontwikkelen van producten. Bij het vanuit eigen kaders kijken naar onbenoembare en onbekende dingen zijn raakvlakken te vinden met antropologisch onderzoek. Er hoeft dus geen tweedeling te bestaan tussen hbo-master- en academisch onderzoek. Dat heeft ook te maken met ambities, stelt Gudrun Beckmann: 'In hoeverre ben je een onderzoeker aan het opleiden of ben je gewoon al die verschillende perspectieven aan het ontsluiten voor iemand die niet als onderzoeker verder zal gaan? Ik ben toch altijd heel tevreden als een student zegt: "Ik ben door onderzoek te doen een betere docent geworden." Dan denk ik: die hebben we goed opgeleid.'

Marika Hoekstra is onderzoeker, docent en beeldend kunstenaar. Ze is docent onderzoek aan de Master Kunsteducatie van de Amsterdamse Hogeschool voor de Kunsten en het Piet Zwart Instituut en onderzoeker bij het lectoraat Kunst- en cultuureducatie van de AHK. Sinds 2014 doet zij promotieonderzoek aan de University of Chester, UK, over de implicaties van de kunstenaardocent op de pedagogische praktijk. E marika.hoekstra@ahk.nl

Talita Groenendijk is onderzoeker en docent. Ze is docent onderzoek aan de Master Kunsteducatie van de Amsterdamse Hogeschool

voor de Kunsten en onderzoeker bij het lectoraat Kunst- en cultuureducatie van de AHK en de Universiteit van Amsterdam (Research Institute of Child Development and Education). Onderzoeksthema's zijn: beoordeling, observerend leren, creatieve processen, mediawijsheid en schrijfonderwijs.
E talita.groenendijk@ahk.nl

Tabel 1 Overzicht van het onderwijs in onderzoeksvaardigheden zoals door de instellingen zelf aangeleverd

	AHK	ArtEZ	Codarts
<i>Aantal studiepunten voor onderzoek</i>	<p>Jaar 1: 10 EC literatuur onderzoek (9 EC rapportage en presentatie en 1 EC bijdrage aan groepspublicatie)</p> <p>Jaar 2: 10 ECTS Empirisch onderzoek</p> <p>Jaar 1 en 2 Artistiek onderzoek: in ontwikkeling binnen module Interdisciplinair Artistiek Samenwerken (totaal 8 ECT)</p>	<p>Jaar 1: 6 EC funderende kennis en onderzoeksvaardigheden</p> <p>Jaar 2: 20 EC individueel praktijkgericht onderzoek</p> <p>Jaar 2: 1,5 EC presenteren en uitwisselen onderzoekstraject</p>	Jaar 2: 15 EC
<i>Vorm eindproduct</i>	<p>Individueel onderzoeksverslag, presentatie en bijdrage publicatie (jaar 1)</p> <p>Gezamenlijk onderzoeksverslag en presentatie (jaar 2)</p> <p>Publieke presentatie artistiek onderzoeksproces</p>	<p>Concept onderzoeksplan (jaar 1)</p> <p>Scriptie (Jaar 2)</p> <p>Diverse producten (jaar 2) zoals cursusopzet, workshop, beleidsadvies, businessplan, film/video/media, verslag, productie, artikel</p>	Onderzoeksrapport en presentatie
<i>Soort onderzoek</i>	<p>Literatuuronderzoek</p> <p>Empirisch kleinschalig kwalitatief onderzoek</p> <p>Artistiek onderzoek (in ontwikkeling)</p>	<p>Kleinschalig sociaalwetenschappelijk onderzoek.</p> <p>Experiment, natuurwetenschappelijke, mixed-methods en historische en filosofische benaderingen mogelijk.</p> <p>Narratieve benaderingen, arts based onderzoek, etnografisch onderzoek in ontwikkeling.</p>	Naar keuze
<i>Aanvullende specifieke eisen</i>	Kwalitatief onderzoek in jaar 2 aan de hand van door lectoraat vastgesteld thema uitgewerkt in een eigen onderzoeksvraag.		<p>Module onderzoeksvaardigheden moet voor aanvang met goed gevolg zijn afgerond</p> <p>Opbouw:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Onderzoeksvoorstel - Deskresearch en literatuuronderzoek - Eindonderzoek

HKU	Noord	PZI/WdKA	Fontys/Hogeschool
<p>Jaar 1: 6 EC Onderzoeksvaardigheden</p> <p>Jaar 2: 11 EC Afstudeeronderzoek</p>	<p>Jaar 1: 7 EC Literatuuronderzoek is een onderdeel in deze module</p> <p>5 EC Onderzoeksvaardigheden/ onderzoeksvoorstel</p> <p>Jaar 2: 12 EC Afstudeeronderzoek en presentatie</p>	<p>Jaar 1: 8 EC Reading, Writing and Research, 8 EC Self Directed Research</p> <p>5 EC GTPS</p> <p>Jaar 2: 20 EC (waarvan 10 EC onderzoek en 10 EC educatieproject)</p>	<p>Jaar 1: 2 EC Onderzoeksplan</p> <p>Jaar 2: 22 EC Meesterproef</p>
<p>Kunsteducatief product relevant voor beroepspraktijk: (kaart)spel, businessplan, lessen-serie, conferentie, beleidsvoorstel, etc. Dit product wordt onderbouwd door een onderzoeksrapport waarin ook gereflecteerd wordt op het onderzoeks- en ontwerpproces.</p>	<p>Onderzoeksrapport en presentatie</p>	<p>Onderzoeksverslag, uitwerking educatieproject in samenhang met onderzoek, presentatie examencommissie en deelname publieke presentatie/ tentoonstelling.</p>	<p>Meesterproef: zelfstandig uitgevoerd onderzoeksproject resulterend in een onderzoeksverslag, een concreet product voor de kunsteducatieve praktijk en een presentatie</p>
<p>Ontwerponderzoek</p>	<p>Diverse vormen van empirisch onderzoek, ontwerponderzoek, participatief handelingsonderzoek, arts based onderzoek, narratief onderzoek (in samenhang met betrokken lectoraten).</p>	<p>Beargumenteerde beschrijving gekozen onderzoeksmethodologie vereist.</p> <p>Contextualiserend literatuuronderzoek vereist, empirisch onderzoek, actieonderzoek, artistic research en design-thinking mogelijk.</p>	<p>Empirisch onderzoek. In meeste gevallen kwalitatief, kwantitatief onderzoek is toegestaan.</p>
<p>Reflectie op weerspiegeling APO in het onderzoeksrapport. APO staat voor de perspectieven: Artistiek, Pedagogisch & Ondernemend.</p> <p>Er moeten diverse iteratieslagen (het testen van het product) beschreven worden in het rapport.</p>	<p>Naast masteronderzoek maakt een eindreflectie met de geëxpliciteerde visieontwikkeling onderdeel uit van het afstuderen.</p> <p>Vanaf 2016-2017 zal de student middels een masterperformance moeten aantonen hoe hij de door onderzoek verworven kennis in het werkveld positioneert.</p>	<p>Een voldoende voor het Graduate Thesis and Project Proposal is vereist om met het afstuderen te mogen beginnen.</p> <p>De student schrijft een beargumenteed voorstel voor een external critic die het interne team van examenbegeleiding aanvult.</p>	<p>Het onderzoek levert concreet wat op voor de beroepspraktijk zoals: educatieve materialen, presentatie, film, e-book, game, infographic of website (het product).</p> <p>Onderzoek en product worden digitaal gepresenteerd aan publieksgroepen.</p>

Literatuur

Heijnen, E. (2006). Nieuw!
Masteropleidingen Kunsteducatie,
Kunstzone, 5(5), 22-23.